

MINISTERUL EDUCAȚIEI
UNIVERSITATEA “VALAHIA” DIN TÂRGOVIȘTE
IOSUD – ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE ECONOMICE
ȘI UMANISTE
DOMENIUL FUNDAMENTAL ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL ISTORIE

TEZĂ DE DOCTORAT

**CONDUCĂTOR DE DOCTORAT,
Conf. Univ. Dr. Habil. Monica MĂRGĂRIT**

**DOCTORAND,
Loredana Andreea PĂUN (PARNIC)**

TÂRGOVIȘTE

2022

MINISTERUL EDUCAȚIEI
UNIVERSITATEA "VALAHIA" DIN TÂRGOVIȘTE
IOSUD – ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE ECONOMICE
ȘI UMANISTE
DOMENIUL FUNDAMENTAL ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL ISTORIE

**SOCIETATE, ECONOMIE ȘI MEDIU NATURAL
ÎN MILENIUL V A.CH. CULTURA GUMELNIȚA
ÎN BAZINUL INFERIOR AL DUNĂRII**

**CONDUCĂTOR DE DOCTORAT,
Conf. Univ. Dr. Habil. Monica MĂRGĂRIT**

**DOCTORAND,
Loredana Andreea PĂUN (PARNIC)**

TÂRGOVIȘTE

2022

CUPRINS

INTRODUCERE	3
1. COORDONATE GENERALE ALE EVOLUȚIEI ENEOLITICULUI FINAL ÎN BAZINUL DUNĂRII INFERIOARE	6
1.1. ISTORICUL CERCETĂRILOR	6
1.1.1. Perioada 1840-1920	6
1.1.2. Perioada 1920-1948	8
1.1.3. Perioada 1949-1989	10
1.1.4. Perioada 1989-prezent	12
1.2. CERCETAREA ARHEOLOGICĂ ÎN BAZINUL DUNĂRII INFERIOARE: ÎNTRE PARADIGME ȘI REZULTATE	15
1.2.1. Începuturile arheologiei în România – Colecționari și anticari	16
1.2.2. Nașterea arheologiei preistorice – Discursul naționalist 1918 – 1945	18
1.2.3. Arheologia românească în comunism	23
1.2.4. Arheologia în România după 1989	27
1.3. ARIA DE RĂSPÂNDIRE, GENEZA ȘI EVOLUȚIA CULTURII GUMELNIȚA	30
1.4. CRONOLOGIA RELATIVĂ ȘI ABSOLUTĂ	33
2. REPERTORIUL AȘEZĂRILOR	39
2.1. Județul Argeș	40
2.2. Județul Brăila	43
2.3. Județul Buzău	50
2.4. Județul Călărași	56
2.5. Județul Dâmbovița	70
2.6. Județul Giurgiu	79
2.7. Județul Ialomița	85
2.8. Județul Ilfov	88
2.9. Județul Olt	90
2.10. Județul Prahova	91
2.11. Județul Teleorman	97
3. BAZINUL INFERIOR AL DUNĂRII	123

3.1. CADRUL NATURAL ȘI ELEMENTE DE PALEOMEDIU	123
3.1.1. Formele de relief	123
3.1.2. Rețeaua hidrografică	126
3.1.3. Clima	128
3.1.4. Vegetația	131
3.1.5. Fauna	135
3.1.6. Solurile	136
3.2. ECONOMIA ȘI RESURSELE SALE	137
3.2.1. AGRICULTURA	137
3.2.1.1. Specii de plante identificate arheologic	137
3.1.1.2. Unelte agricole	148
3.2.2. CREȘTEREA ANIMALELOR	159
3.2.2.1. Materialul faunistic descoperit în așezările gumelnițene	159
3.2.3. VÂNĂTOAREA	168
3.2.3.1. Materialul faunistic descoperit în așezările gumelnițene	168
3.2.3.2. Unelte utilizate la vânătoare	181
3.2.4. PESCUITUL	186
3.2.4.1. Materialul faunistic ihtiologic	186
3.2.4.2. Unelte utilizate la pescuit	193
CONCLUZII	199
BIBLIOGRAFIE	225
ANEXE	257

REZUMAT

Cuvinte cheie: cultura Gumelnița, sudul României, Dunărea inferioară, societate, economie, paleomediu, cultivarea plantelor, creșterea animalelor, vânătoare, pescuit, unelte agricole, unelte de vânătoare, unelte de pescuit.

Interesul și preocupările noastre permanente cu privire la evoluția comunităților culturii Gumelnița de la nord de Dunăre au dus la elaborarea tezei de doctorat cu titlul *Societate, economie și mediu natural în mileniul V a.Ch. Cultura Gumelnița în bazinul inferior al Dunării*.

Tema aleasă reprezintă prima încercare de definire a “societății” preistorice, din punct de vedere economic și al mediului natural, din bazinul inferior al Dunării. Subliniem faptul că, dacă în urmă cu mai multe decenii un astfel de demers ar fi fost practic imposibil de realizat datorită numărului restrâns al cercetărilor, în prezent, prin extinderea acestora și imprimarea unui caracter interdisciplinar, devine realizabil chiar dacă informațiile rămân insuficiente și trunchiate, ceea ce a limitat într-o oarecare măsură, investigația noastră.

Noutatea pe care considerăm că demersul nostru o aduce este încercarea de a crea a imagine de ansamblu, coerentă, cu privire la economia comunităților gumelnițene și la influențele pe care condițiile de mediu le-au avut asupra acestora, iar într-o a doua etapă, de a identifica modul în care aceste două componente interconectate (mediu-economie) au influențat trăsăturile evolutive ale comunităților gumelnițene, având în vedere faptul că până la acest moment nu există nicio sinteză care să fi tratat această problematică pentru un areal atât de mare, existând doar studii punctuale care prezintă diferite aspecte cu privire la economia comunităților din anumite situri gumelnițene din bazinul Dunării inferioare. Astfel, prin reunirea în teza noastră a tuturor informațiilor de care am dispus, am reușit, sperăm noi, să avem un tablou complet asupra economiei acestor populații, la care se adaugă repertoriul descoperirilor locuirilor gumelnițene, un alt element nou pe care îl aduce demersul nostru.

Metodologia de studiu este inovatoare în peisajul arheologic românesc prin faptul că investigația noastră urmează o abordare antropologică, urmărind relația complexă dintre condițiile de paleomediu, strategiile adaptative prezente la nivel economic și diversitatea culturală caracteristică comunităților preistorice. Tema tezei își propune să coreleze seriile existente de informații, până acum disparate, recuperate după diverse abordări metodologice, în domeniul

geografiei, biologiei și arheologiei. Este, de fapt, și o pledoarie pentru îmbunătățirea comunicării interdisciplinare, ce va asigura progresul în domeniul arheologiei.

Teza noastră de doctorat este structurată în trei capitole.

În primul capitol, *Coordonate generale ale evoluției eneoliticului final în bazinul Dunării inferioare*, prezentăm, prin patru subcapitole, în linii generale, istoricul cercetărilor așezărilor culturii Gumelnița din România, problematica rolului, dar și a locului pe care arheologia le-a ocupat în istorie, elemente cu privire la arealul ocupat de comunitățile gumelnițene la nordul Dunării și a evoluției acestora, urmărind geneza și fazele lor de dezvoltare, precum și aspecte cu privire la cronologia relativă și absolută a culturii Gumelnița.

Istoriografia cu privire la cultura Gumelnița își are începuturile încă din a doua parte a secolului al XIX-lea, când o serie de *pionieri* ai arheologiei românești fac referiri, în diverse studii, cu privire la descoperiri deosebite din diferite așezări gumelnițene. Dintre aceștia, amintim pe C. Bolliac care a făcut cercetări la Zâmbreasca și Balaci, iar în 1876 la Ciolănești din Deal (jud. Teleorman), D. Butculescu care a cercetat, în 1870, situl de la Calomfirești, în anii 1871-1872 pe cel de la Balaci-Pădureți, din județul Teleorman sau în 1873 la Căscioarele, județul Călărași. Acestora se adaugă I. Provianu, care vorbește despre situl arheologic Bordușani-Popină, jud. Ialomița, în anul 1897, sau I. Andrieșescu.

După 1920, cercetările vor avea un caracter sistematic, rând pe rând fiind cercetate numeroase situri, mai ales că în timpul Primului Război Mondial au fost identificate o serie de situri pe Valea Dunării de către specialiști germani veniți pe teritoriul românesc odată cu trupele germane. Muzeul Național de Antichități, avându-l la conducere pe Vasile Pârvan, va coordona cercetările arheologice. Se remarcă I. Andrieșescu, care va cerceta valea Ialomiței și Valea Mostiștei, Gh. Ștefan care a descoperit așezarea de la Căscioarele "Ostovel", pe care a cercetat-o din anul 1925, Vl. Dumitrescu care a condus săpăturile de la Gumelnița, V. Christescu care a coordonat cercetările de Grădiștea Ulmilor (județul Călărași), I. Nestor care a făcut săpături la Glina, Dinu V. Rosetti care a condus cercetările de la Măgura Jilavei (1929-1931) sau Vidra (1931-1933), D. Berciu cu săpături la Tangâru, Petru Rareș sau Pietrele, jud. Giurgiu.

După ce în anul 1941 Academia Română va prelua activitatea de coordonare a cercetărilor arheologice, în 1956 Muzeul Național de Antichități devine Institut de Arheologie. Este perioada în care vor fi reluate săpăturile de la Cunești (1954) de către N. Angheliescu, Tangâru (1955-1956) și Petru Rareș (1957) de către D. Berciu, Gumelnița (1960) și Căscioarele-Ostovel (1962-1968)

de către Vl. Dumitrescu, dar vor fi puse pe harta arheologică din România noi situri precum Lișcoteanca, Brăilița (județul Brăila), Radovanu, Teiu (județul Argeș), Șeinoiu, Măriuța (județul Călărași) ș.a.

După anul 1989, se vor crea o serie de programe de cercetare cu participare internațională prin care vor fi dezvoltate și aplicate metode și tehnici noi de săpătură. De asemenea, este perioada în care arheologia primește ajutor din partea unor domenii noi cum ar fi sedimentologia, arheozoologia, carpologia ș.a, care vor avea un rol foarte important în reconstituirea vieții comunităților preistorice de la nordul Dunării.

Analiza noastră a avut în vedere și încercarea de definire a rolului, dar și a locului pe care arheologia le-a ocupat în istorie. Perioada de început a arheologiei, definită de interesul pentru colecționarea obiectelor și nu de aflarea contextului în care au fost ele produse, ocupa un loc timid în cadrul discursului istoric.

Mai târziu, după Primul Război Mondial, arheologia din România se va transforma într-o adevărată mișcare științifică. Totul s-a datorat celui care coordona activitatea științifică românească, Vasile Pârvan, cel care a susținut importanța arheologiei ca ramură complementară istoriei. Am putea afirma că perioada romantică, cea a colecționarilor și anticarilor, este acum depășită, trecându-se într-o nouă etapă, considerată ca fiind perioada școlii de arheologie a lui Vasile Pârvan, în sprijinul acestei afirmații venind numeroșii arheologi care s-au format în această perioadă, precum I. Andrieșescu, Vl. Dumitrescu, I. Nestor, Radu Vulpe.

După Al Doilea Război Mondial, unele dintre personalitățile importante ale arheologiei și culturii din România interbelică vor fi scoși din viața universitară sau vor fi închiși, unii dintre ei murind în temniță. Pentru a compensa lipsa elitelor, regimul comunist va finanța arheologia prin alocarea de fonduri dedicate cercetărilor de teren, în același timp fiind sprijinită creșterea publicațiilor arheologice, rezultatele obținute fiind introduse chiar și în manualele școlare. În fapt, regimul comunist a folosit arheologia pentru a controla problema națională.

Demersul nostru a fost completat cu analiza datelor privind arealul ocupat de comunitățile gumelnițene la nordul Dunării și a evoluției acestora, urmărind geneza și fazele lor de dezvoltare. Cultura Gumelnița, parte a impresionantului complex eneolitic Gumelnița-Kodjadermen-Karanovo VI, a ocupat un teritoriu vast în Muntenia și Dobruja, zona orientală a Bulgariei, la nord și sud de Balcani, până în zona Mării Egee. La nord de Dunăre, comunitățile culturii Gumelnița s-

au așezat, în general, pe spațiile ocupate anterior de comunitățile Boian, în timp ce în Dobruja s-au așezat pe teritoriile ale comunităților Hamangia.

Analiza cu privire la fazele de evoluție ale comunităților gumelnițene din sudul României a prezentat, în linii generale, diferitele propuneri de periodizare. Prima propunere a aparținut lui Vl. Dumitrescu, care vorbea de fazele Gumelnița A și Gumelnița B, fiecare cu câte două etape evolutive (A1 și A2, respectiv B1 și B2, ultima dintre acestea (Gumelnița B2) nefiind încă definită clar). Cu toate că ulterior au mai fost cercetători care au propus diferite periodizări, precum D.V. Rosetti, D. Berciu, I. Nestor și E. Comșa, periodizarea propusă de Vl. Dumitrescu a fost îmbrățișată de către cei mai mulți arheologi.

De asemenea, am considerat necesar să prezentăm, pe scurt, aspectele cu privire la cronologia relativă și absolută a culturii Gumelnița. Așezări din faza Gumelnița A1 sunt la Vidra, Tangâru, Medgidia, Măgurele, Stoicani, Cireșu – Scărlătești, Igești – Scândureni ș.a. Faza Gumelnița A1, ale cărei comunități s-au aflat în contacte strânse cu cele Precucuteni III din Moldova și care a fost contemporană cu faza Cucuteni A1, a evoluat foarte probabil în intervalul cronologic 4650-4500 cal BC.

Așezări din faza Gumelnița A2 sunt atestate la Brăilița, Lișcoteanca – Movila Olarului, Carcaliu, Hârșova, Igești – Scândureni, Însurăței – Popina I ș.a. Faza Gumelnița A2, ale cărei comunități au fost contemporane cu cele cucuteniene din fazele A2 și A3, a evoluat probabil în intervalul cronologic 4500-4250 cal BC.

Așezări din faza Gumelnița B1 sunt la Căscioarele – Ostrovel, Bucșani – La Pod, Măriuța – La Movilă, Sultana – Malu Roșu ș.a. Datele radiocarbon obținute din analizele făcute pentru Măriuța – La Movilă, plasează nivelul superior, Gumelnița B1 la 4208-4154 cal BC, Sultana – Malu Roșu, plasează nivelul superior, Gumelnița B1, în intervalul 4302 – 4123 cal BC., iar pentru Bucșani – La Pod, data în jurul căreia s-a constituit nivelul superior B1 este 4150 cal BC.

În capitolul al doilea, *Repertoriul așezărilor*, prezentăm stadiul actual al cunoașterii răspândirii comunităților culturii Gumelnița în spațiul nord-dunărean prin elaborarea unui repertoriu al așezărilor gumelnițene.

Cercetările arheologice desfășurate de-a lungul timpului în Muntenia au pus în evidență evoluții culturale deosebit de importante pentru înțelegerea transformărilor care au avut loc la sfârșitul epocii eneolitice în sud-estul Europei.

O parte dintre comunitățile complexului Gumelnița-Kodjadermen-Karanovo VI au evoluat în Câmpia Română, zonă a Dunării Inferioare, zonă care prin condițiile oferite a influențat dezvoltarea culturală a acestora. Un exemplu este oferit de numeroasele tell-uri dezvoltate pe diferite forme de relief (promontorii de terase, martori de eroziune, grinduri) ca urmare a locuirilor succesive pe același amplasament, într-un interval de timp îndelungat.

Cercetările arheologice asupra eneoliticului din România au început în a doua parte a secolului al XIX-lea. De atunci și până în prezent am constatat descoperirea unui număr foarte mare de așezări gumelnițene, cercetate, integral sau parțial, sau doar semnalate.

Pentru ordonarea informației din acest repertoriu am folosit un sistem ce are la bază codul SIRUTA (Sistemul Informatic al Registrului Unităților Teritorial – Administrative). Județele, comunele și satele sunt ordonate alfabetic, iar comunele și satele au primit codul SIRUTA corespunzător din baza de date. În prezentarea fiecărei descoperiri, includem sintetic datele referitoare la aceasta. De asemenea, am considerat că este important să adăugăm fiecărei descoperiri codul RAN, acolo unde există, prin consultarea bazei de date din Repertoriul Arheologic Național. Prezentarea acestor descoperiri este completată cu ajutorul hărților pentru fiecare județ. Astfel, fiecărui județ îi corespunde o planșă, numerotată cu cifre arabe. De asemenea, fiecare descoperire este numerotată pe planșă cu cifre arabe, în ordinea prezentării în textul corespunzător fiecărui județ.

În capitolul al treilea, *Bazinul inferior al Dunării*, analizăm, prin două subcapitole, atât cadrul natural actual al arealului pe care îl vom supune demersului nostru, alături de elemente de paleomediul, cât și caracteristici ale economiei comunităților gumelnițene de la nord de Dunăre. În realizarea acestui capitol prezentăm toți factorii care alcătuiesc cadrul geografic, precum relieful, solurile, rețeaua hidrografică, clima, flora și fauna, făcând apel la studii de palinologie, carpologie, arheozoologie, ihtiologie sau sedimentologie. În subcapitolul în care analizăm aspectele economiei gumelnițene, am avut în vedere atât descoperirile cu privire la semințele plantelor din siturile atribuite culturii Gumelnița, dar am urmărit să identificăm și uneltele pe care comunitățile acestei culturi le foloseau la practicarea agriculturii. Un alt aspect pe care îl discutăm este acela cu privire la creșterea animalelor, pe care îl analizăm din perspectiva speciilor de animale identificate arheologic. În același timp, prezentăm descoperirile materialului faunistic provenit de la animalele sălbatice, precum și tipurile de unelte care erau folosite la vânătoare. La acestea, se adăugă resturile osoase de pești, moluște sau reptile, descoperite în așezările pe care le-au locuit gumelnițenii.

În capitolul final, la *Concluzii*, prezentăm rezultatele analizei noastre cu privire la activitățile de bază ale gumelnițenilor de la Dunărea de Jos.

De mai bine de 100 de ani, bazinul inferior al Dunării și, în special, Câmpia Munteniei, au fost cercetate intens din punct de vedere arheologic. Cu scurgerea timpului, dar și cu intensificarea cercetărilor, s-a reușit conturarea unor ipoteze cu privire la evoluția comunităților preistorice din sud-estul european.

Prin demersul nostru, am încercat să sintetizăm informațiile oferite de numeroasele lucrări publicate de-a lungul timpului, fie că au fost materiale ce prezentau rezultatele unor săpături de salvare sau ale unor cercetări de teren, fie că au fost studii ample, intenția noastră fiind aceea de a prezenta, atât viața socială a comunităților gumelnițene care au ocupat teritoriul de la nord de Dunăre, cât, mai ales, viața economică a acestora.

Problematica cu privire la economia comunităților Gumelnița a preocupat arheologii încă de la debutul cercetărilor din așezările acestor comunități. Cu toate că la acel moment interesul științific era îndreptat către elementele de cronologie sau succesiune stratigrafică ori spre analizarea obiectelor descoperite și punerea lor într-un context, au existat totuși și preocupări pentru ilustrarea vieții economice a locuitorilor gumelnițeni, chiar dacă timid, cum este cazul siturilor de la Sultana-Malu Roșu, Gumelnița sau Căscioarele "Ostovel".

După Al Doilea Război Mondial, crește interesul specialiștilor pentru înțelegerea vieții comunităților culturii Gumelnița din toate punctele de vedere, un exemplu în acest sens fiind situl de la Pietrele-Măgura Gorgana.

După anul 1989, se vor crea o serie de programe de cercetare cu participare internațională prin care vor fi dezvoltate și aplicate metode și tehnici noi de săpătură care au dus la dezvoltarea reală a cercetării arheologice din România și amintim aici *Southern Romanian Archaeological Project* – colaborare româno-engleză prin care s-au adus contribuții importante asupra cercetărilor micro-zonale, proiectul româno-francez de la Hârșova care a venit cu metode noi de săpătură și a dezvoltat domeniul cercetărilor pluridisciplinare, proiectul româno-german de la Pietrele sau cel româno-francez de la Luncavița, care au adus informații importante asupra paleomediului. De asemenea, este perioada în care arheologia primește ajutor din partea unor domenii noi cum ar fi sedimentologia, arheozoologia, carpologia ș.a, care vor avea un rol foarte important în reconstituirea vieții comunităților preistorice de la nordul Dunării.

Ca urmare a parcurgerii materialului bibliografic, am constatat existența unui număr de 211 așezări gumelnițene, tell-uri sau așezări ”de suprafață”. Astfel, din totalul așezărilor ocupate de comunitățile culturii Gumelnița, un număr de 128 este reprezentat de tell-uri, iar restul, de 83, îl reprezintă așezările ”de suprafață”.

Prin teza noastră am încercat o definiție a ”societății” preistorice, din două perspective importante, considerăm noi: mediului natural și economia. În prezent, dispunem de o serie de studii importante din domenii conexe arheologiei, precum palinologia, carpologia, arheozoologia, ichtiologia sau sedimentologia, care ne-au ajutat în ”creionarea” vieții economice a comunităților gumelnițene de la nord de Dunăre.

În ultimii ani, arheologii au început să acorde o importanță deosebită cercetărilor interdisciplinare, prin implicarea specialiștilor din domeniile amintite mai sus în cercetarea paleomediului în care diferitele așezări și-au cunoscut evoluția.

Astfel, am considerat oportun să analizăm toți factorii care alcătuiesc cadrul geografic, fie că este vorba de cei orografici (relief), edafici (soluri), hidrografici (rețeaua hidrografică și pânza freatică), climatici (umiditate, temperatură, regimul eolian) sau biotici (flora și fauna). Din cercetările noastre și urmărind planșele cu dispunerea siturilor gumelnițene, rezultă o concentrare mare a locuirilor, de la vest la est, pe valea râului Vedea, valea Teleormanului, valea râului Nanov, valea râului Burdea, valea Neajlovului, valea Mostiștei.

Studiile cu privire la semințele descoperite în unele situri gumelnițene ne-au ajutat în încercarea noastră de reconstituire a paleoeconomiei comunităților gumelnițene. Prin analiza noastră, am reușit să identificăm o serie de plante care erau folosite în trecut în alimentație: grâu (*Triticum sp.*), orz (*Hordeum sp.*), secară (*Secale cereale*) ș.a.). Deși analiza probelor de semințe descoperite în așezare constituie o dovadă concludentă pentru monocultură, ea sugerează și un accent sporit pus pe tratamentul cerealelor după recoltare. În acest sens, stau dovadă atât marile vase ceramice folosite la depozitare, cât și instalațiile de procesare (râșnițe, frecătoare etc.).

O dovadă clară a intensificării producției agricole este constituită de descoperirile frecvente de râșnițe și frecătoare, care de multe ori ocupau un loc anume în interiorul locuinței, erau încastrate în socluri de lut, în apropierea vetrei, în directă legătură cu aceasta.

Creșterea animalelor este clar demonstrată de analizele resturilor osoase de mamifere domestice descoperite în diferite situri gumelnițene. Prin analiza noastră am identificat puține așezări (15) din aria culturii Gumelnița de la nord de Dunăre pentru care s-au făcut determinări

osteologice. Dintre speciile identificate (porcul, vita, oaia, capra și câinele), se pare că vita domestică era cel mai mult consumată, dovadă stând în acest sens resturile osoase provenite în majoritate de la acest animal.

Din diversitatea speciilor identificate, cele mai frecvente și cu cele mai multe resturi osoase determinate sunt acelea de mistreț, cerb, cal și bour. În funcție de resursele mediului, comunitățile Gumelnița au practicat vânătoarea într-o măsură mai mică sau mai mare. Vânătoarea nu asigura doar completarea alimentației, fiind practică și pentru produsele secundare, lână, piele etc.

Se pare că gumelnițenii foloseau orice resursă pe care o aveau la dispoziție, idee susținută de resturile osoase de pești, moluște sau reptile descoperite în așezările pe care le-au locuit. Dintre pești, au fost identificați somnul, crapul, știuca, șalăul, bibanul, babușca, plătica, văduvița, avatul, linul, sturionii, dorada argintie și roșioara. Dintre aceștia, somnul, crapul și știuca sunt cei mai bine reprezentați.

O altă sursă de hrană au reprezentat-o bivalvele. Dintre acestea, au fost identificate scoica de râu (*Unio sp.*) și scoica de lac (*Anodonta sp.*). În cele mai multe dintre așezările analizate de noi, speciile de *Unio* sunt cel mai numeroase.

Unelte folosite de comunitatea gumelnițeană, precum harpoanele din corn de cerb, cârligele de os sau cupru, unelte de os destinate probabil și curățării peștelui de solzi, ancorele de piatră, sugerează un pescuit intens.

THE MINISTER OF EDUCATION
'VALAHIA' UNIVERSITY OF TÂRGOVIȘTE
THE DOCTORAL SCHOOL OF ECONOMICS AND HUMANITIES
THE DOCTORAL STUDY DOMAIN: HISTORY

DOCTORAL THESIS

PhD COORDINATOR,

Conf. Univ. Dr. Habil. Monica MĂRGĂRIT

PhD CANDIDATE,

Loredana Andreea PĂUN (PARNIC)

TÂRGOVIȘTE

2022

THE MINISTER OF EDUCATION
'VALAHIA' UNIVERSITY OF TÂRGOVIȘTE
THE DOCTORAL SCHOOL OF ECONOMICS AND HUMANITIES
THE DOCTORAL STUDY DOMAIN: HISTORY

**SOCIETY, ECONOMY AND NATURAL
ENVIRONMENT IN THE 5TH MILLENNIUM B.C.
GUMELNIȚA CULTURE IN THE LOWER
DANUBE BASIN**

PhD COORDINATOR,

Conf. Univ. Dr. Habil. Monica MĂRGĂRIT

PhD CANDIDATE,

Loredana Andreea PĂUN (PARNIC)

TÂRGOVIȘTE

2022

CONTENTS

INTRODUCTION	3
1. GENERAL COORDINATES OF THE EVOLUTION OF THE LATE ENEOLITHIC IN THE LOWER DANUBE BASIN	6
1.1. HISTORY OF RESEARCH	6
1.1.1. 1840-1920 Period	6
1.1.2. 1920-1948 Period	8
1.1.3. 1949-1989 Period	10
1.1.4. 1989-present	12
1.2. ARCHAEOLOGICAL RESEARCH IN THE LOWER DANUBE BASIN: BETWEEN PARADIGMS AND RESULTS	15
1.2.1. The beginnings of archaeology in Romania - Collectors and antiquarians	16
1.2.2. The birth of prehistoric archaeology - Nationalist discourse 1918 - 1945	18
1.2.3. Romanian archaeology under communism	23
1.2.4. Archaeology in Romania after 1989	27
1.3. AREA OF SPREAD, GENESIS AND EVOLUTION OF GUMELNIȚA CULTURE... 30	
1.4. RELATIVE AND ABSOLUTE CHRONOLOGY	33
2. REPERTORY OF SETTLEMENTS	39
2.1. Argeș County	40
2.2. Brăila County	43
2.3. Buzău County	50
2.4. Călărași County	56

2.5. Dâmbovița County	70
2.6. Giurgiu County	79
2.7. Ialomița County	85
2.8. Ilfov County	88
2.9. Olt County	90
2.10. Prahova County	91
2.11. Teleorman County	97
3. LOWER DANUBE BASIN	123
3.1. NATURAL SETTING AND PALAEOENVIRONMENTAL FEATURES	123
3.1.1. Landforms	123
3.1.2. Hydrographic network	126
3.1.3. Climate	128
3.1.4. Vegetation	131
3.1.5. Fauna	135
3.1.6. Soils	136
3.2. ECONOMY AND ITS RESOURCES	137
3.2.1. AGRICULTURE	137
3.2.1.1.1. Archaeologically identified plant species	137
3.2.1.1.2. Agricultural tools	148
3.2.2. ANIMAL HUSBANDRY	159
3.2.2.1. Faunal material found in settlements of Gumelnița.....	159
3.2.3. HUNTING	168
3.2.3.1. Faunal material found in settlements of Gumelnița.....	168

3.2.3.2. Hunting tools	181
3.2.4. FISHING	186
3.2.4.1. Ichthyological faunal material	186
3.2.4.2. Fishing tools	193
CONCLUSIONS	199
BIBLIOGRAPHY	225
ANNEXES	257

SUMMARY

Keywords: Gumelnița culture, Southern Romania, The Lower Danube, society, economy, paleoenvironment, plant cultivation, animal husbandry, hunting, fishing, agricultural tools, hunting tools, fishing tools.

Our ongoing interest and concerns about the evolution of the Gumelnița culture communities north of the Danube led to the development of the PhD thesis entitled *Society, economy and natural environment in the 5th millennium BC. The Gumelnița culture in the lower Danube basin*.

The chosen topic represents the first attempt to define the prehistoric "society" in terms of economy and the natural environment in the lower Danube basin. We emphasize that, if several decades ago such an approach would have been practically impossible due to the limited number of research, nowadays, with their extension and interdisciplinary character, it becomes feasible even if the information remains insufficient and truncated, which has somewhat limited our investigation.

The new aspect that we believe our approach brings is the attempt to create a coherent overview of the economy of the communities in Gumelnița and the influences that environmental conditions have had on them, and in a second stage, to identify how these two interconnected components (environment-economy) have influenced the evolutionary features of the communities in Gumelnița, given the fact that there is no synthesis to date that has dealt with this issue for such a large area, with only occasional studies presenting different aspects of the economy of communities in specific sites in Gumelnița in The Lower Danube basin. Thus, by bringing together all the information available to us in our thesis, we have succeeded, in having a complete picture of the economy of these populations, to which is added the repertory of dwelling finds in Gumelnița another new element from our thesis.

The study methodology is innovative in the Romanian archaeological landscape because our investigation follows an anthropological approach, following the complex relationship

between palaeoenvironmental conditions, the adaptive strategies present at the economic level and the cultural diversity characteristic of prehistoric communities. The thesis theme aims to link the existing series of hitherto disparate information, recovered following different methodological approaches, in the fields of geography, biology and archaeology. It is, in fact, also a plea for improved interdisciplinary communication that will ensure progress in the field of archaeology.

Our PhD thesis is structured in three chapters.

In the first chapter, *General coordinates of the evolution of the Late Eneolithic in the Lower Danube Basin*, we present, through four sub-chapters, in general lines, the history of the research of the Gumelnița culture settlements in Romania, the problematics of the role, but also of the place that archaeology has occupied in history, elements concerning the area occupied by the communities of Gumelnița in the north of the Danube and their evolution, tracing their genesis and phases of development, as well as aspects concerning the relative and absolute chronology of the Gumelnița culture.

The historiography of the Gumelnița culture has its beginnings in the second half of the 19th century, when several pioneers of Romanian archaeology made references in various studies to special finds from various Gumelnița settlements. Among them, we mention C. Bolliac who made research at Zâmbreasca and Balaci, and in 1876 at Ciolăneștii din Deal (Teleorman county), D. Butculescu who investigated in 1870 the site of Calomfirești, in 1871-1872 the one of Balaci-Pădureți, Teleorman county or in 1873 at Căscioarele, Călărași county. To these, we can add I. Provianu, who speaks of the archaeological site of Bordușani-Popină, Ialomița county, in 1897, or I. Andrieșescu.

After 1920, the research will be systematic, and one by one many sites will be investigated, especially since during the First World War a series of sites were identified in the Danube valley by German specialists who came to Romanian territory with the German troops. The National Museum of Antiquities, headed by Vasile Pârvan, will coordinate the archaeological research. The most outstanding are I. Andrieșescu, who will investigate the Ialomița valley and Mostiștei valley, Gh. Ștefan, who discovered the settlement of Căscioarele "Ostovel", which he has been researching since 1925, Vl. Dumitrescu who led the excavations at Gumelnița, V. Christescu who coordinated the research at Grădiștea Ulmilor (Călărași county), I. Nestor who excavated at Glina, Dinu V.

Rosetti who led the research at Măgura Jilavei (1929-1931) or Vidra (1931-1933), D. Berciu with excavations at Tangâru, Petru Rareș or Pietrele, Giurgiu County.

After the Romanian Academy took over the coordination of archaeological research in 1941, the National Museum of Antiquities became the Institute of Archaeology in 1956. It was during this period that the excavations at Cunești (1954) by N. Anghelescu, Tangâru (1955-1956) and Petru Rareș (1957) by D. Berciu, Gumelnița (1960) and Căscioarele-Ostrovel (1962-1968) by Vl. Dumitrescu, but new sites such as Lișcoteanca, Brăilița (Brăila county), Radovanu, Teiu (Argeș county), Șeinoiu, Măriuța (Călărași county) etc. will be put on the archaeological map of Romania.

After 1989, a series of research programmes with international participation will be created, developing and applying new excavation methods and techniques. This is also the period when archaeology receives help from new fields such as sedimentology, archaeozoology and carpology, etc., which will play a very important role in reconstructing the life of prehistoric communities north of the Danube.

Our analysis has also sought to define the role and place of archaeology in history. The early period of archaeology, defined by an interest in collecting artefacts rather than finding out the context in which they were produced, occupies a tentative place in historical discourse.

Later, after the First World War, archaeology in Romania would develop into a true scientific movement. All this was due to the coordinator of Romanian scientific activity, Vasile Pârvan, who argued for the importance of archaeology as a complementary branch of history. We could say that the romantic period, that of the collectors and antiquarians, is now over, passing into a new stage, considered as the period of Vasile Pârvan's school of archaeology, in support of this statement coming from the numerous archaeologists who were trained in this period, such as I. Andrieșescu, Vl. Dumitrescu, I. Nestor, Radu Vulpe.

After the Second World War, some of the important personalities of archaeology and culture in interwar Romania were removed from university life or imprisoned, some of them dying in prison. To compensate for the lack of elites, the communist regime would finance archaeology by allocating funds dedicated to field research, while at the same time supporting the growth of archaeological publications, with the results even being included in school textbooks. In fact, the communist regime used archaeology to control the national problem.

Our research has been completed with the analysis of data on the area occupied by the communities of Gumelnița north of the Danube and their evolution, tracing their genesis and phases of development. The Gumelnița culture, part of the impressive Gumelnița-Kodjadermen-Karanovo VI Eneolithic complex, occupied a vast territory in Wallachia and Dobruja, eastern Bulgaria, north and south of the Balkans, up to the Aegean Sea area. North of the Danube, the Gumelnița culture communities generally settled on areas previously occupied by the Boian communities, while in Dobruja they settled on the territories of the Hamangia communities.

The analysis of the phases of evolution of the communities of Gumelnița in southern Romania has presented, in general terms, the different periodization proposals. The first proposal belonged to Vl. Dumitrescu, who spoke of the Gumelnița A and Gumelnița B phases, each with two evolutionary stages (A1 and A2, respectively B1 and B2, the last of these (Gumelnița B2) not yet clearly defined). Although later researchers have proposed different periodizations, such as D.V. Rosetti, D. Berciu, I. Nestor and E. Comșa, the periodization proposed by Vl. Dumitrescu has been embraced by most archaeologists.

We have also found it necessary to present, briefly, aspects of the relative and absolute chronology of the Gumelnița culture. Settlements of the Gumelnița A1 phase are at Vidra, Tangâru, Medgidia, Măgurele, Stoicani, Cireșu - Scărlățești, Igești - Scândureni etc. The Gumelnița A1 phase, whose communities were in close contact with the Precucuteni III communities of Moldavia and which was contemporary with the Cucuteni A1 phase, most probably evolved in the chronological interval 4650-4500 cal BC.

Settlements of the Gumelnița A2 phase are attested at Brăilița, Lișcoteanca - Movila Olarului, Carcaliu, Hârșova, Igești - Scândureni, Însurăței - Popina I, etc. The Gumelnița A2 phase, whose communities were contemporary with the Cucuteni of the A2 and A3 phases, probably evolved in the chronological interval 4500-4250 cal BC.

Gumelnița B1 phase settlements are at Căscioarele - Ostrovel, Bucșani - La Pod, Măriuța - La Movilă, Sultana - Malu Roșu, etc. Radiocarbon data obtained from analyses made for Măriuța - La Movilă, place the upper level, Gumelnița B1 at 4208-4154 cal BC, Sultana - Malu Roșu, place the upper level, Gumelnița B1, in the range 4302 - 4123 cal BC., and for Bucșani - La Pod, the date around which the upper B1 level was formed is 4150 cal BC.

In the second chapter, *The Settlement Repertory*, we present the current state of knowledge of the spread of the Gumelnița culture communities in the northern Danube area by elaborating a repertory of Gumelnița settlements.

Archaeological research carried out over time in Wallachia has revealed cultural developments that are particularly important for understanding the transformations that took place at the end of the Eneolithic era in south-eastern Europe.

Some of the communities of the Gumelnița-Kodjadermen-Karanovo VI complex evolved in the Romanian Plain, an area of the Lower Danube, an area which the conditions it offered influenced their cultural development. An example is provided by the numerous tell developed on different landforms (promontories of terraces, erosion markers, ridges) as a result of successive settlements on the same site over a long period.

Archaeological research on the Romanian Eneolithic began in the second half of the 19th century. Since then and up to the present, we have found a very large number of Gumelnița settlements, which have been fully or partially investigated or only reported.

To order the information in this directory we used a system based on the SIRUTA code (Information System of the Register of Territorial - Administrative Units). The counties, communes and villages are ordered alphabetically, and the communes and villages were given the corresponding SIRUTA code from the database. In the presentation of each finding, we briefly include the data relating to it. We also considered it important to add the RAN code to each find, where it exists, by consulting the National Archaeological Record database. The presentation of these finds is supplemented with maps for each county. Thus, each county has a corresponding fig., numbered with Arabic numerals. Each find is also numbered on the board with Arabic numerals, in the order of presentation in the text corresponding to each county.

In the third chapter, *the Lower Danube Basin*, we analyse, through two sub-chapters, both the actual natural setting of the area we are going to study, together with elements of the palaeoenvironment and features of the economy of the communities of Gumelnița north of the Danube. In this chapter, we present all the factors that make up the geographical framework, such as landforms, soils, hydrographic network, climate, flora and fauna, making use of studies in palynology, carpology, archaeozoology, ichthyology and sedimentology. In the sub-chapter in

which we analyse aspects of the Gumelnița economy, we have taken into account both the discoveries of plant seeds from sites attributed to the Gumelnița culture, but we have also sought to identify the tools that the communities used in their agricultural practices. Another aspect we discuss is that of animal husbandry, which we analyse from the perspective of archaeologically identified animal species. At the same time, we present finds of faunal material from wild animals, as well as the types of tools that were used for hunting. To these, we add the skeletal remains of fish, molluscs or reptiles discovered in the settlements where the Gumelnița inhabitants lived.

In the final chapter, in the *Conclusions*, we present the results of our analysis of the basic activities of the Lower Danube inhabitants of Gumelnița.

For more than 100 years, the Lower Danube Basin and, in particular, the Wallachian Plain have been intensively investigated archaeologically. Over time and with the intensification of research, hypotheses about the evolution of prehistoric communities in south-eastern Europe have emerged.

In our approach, we have tried to synthesize the information provided by the numerous works published over time, whether they were materials presenting the results of rescue excavations or field research, or extensive studies, we intend to present both the social life of the communities of Gumelnița that occupied the territory north of the Danube and especially their economic life.

The issue regarding the economy of the communities of Gumelnița has preoccupied archaeologists since the beginning of the research in the settlements of these communities. Although at that time the scientific interest was directed towards chronology or stratigraphic sequence elements or towards the analysis of the discovered objects and their contextualization, there were also concerns for the illustration of the economic life of the inhabitants of Gumelnița, even if tentatively, as is the case of the sites of Sultana-Malu Rosu, Gumelnița or the Căscioarele "Ostovel".

After the Second World War, the interest of specialists in understanding the life of the Gumelnița cultural communities from all points of view increased, an example being the site of Pietrele-Măgura Gorgana.

After 1989, a series of research programmes with international participation were created, through which new excavation methods and techniques were developed and applied, leading to the real development of archaeological research in Romania, and we mention here *The Southern Romanian Archaeological Project* - a Romanian-English collaboration which made important contributions to micro-zonal research, the Romanian-French project at Hârșova, which brought new excavation methods and developed the field of multidisciplinary research, the Romanian-German project at Pietrele or the Romanian-French project at Luncavița, which brought important information on the palaeomedium. It is also a period in which archaeology is receiving help from new fields such as sedimentology, archaeozoology, carpology, etc., which will play a very important role in reconstructing the life of prehistoric communities north of the Danube.

As a result of the bibliographical material we found 211 settlements in Gumelnița, tell or "surface" settlements. Thus, out of the total number of settlements occupied by Gumelnița culture communities, 128 are tell settlements and the remaining 83 are "surface" settlements.

With our thesis, we have tried to define the prehistoric "society" from two important perspectives, we consider: the natural environment and the economy. Today, we have a number of important studies from archaeologically related fields, such as palynology, carpology, archaeozoology, ichthyology or sedimentology, which have helped us in "mapping" the economic life of the Gumelnița communities north of the Danube.

In recent years, archaeologists have begun to attach particular importance to interdisciplinary research, by involving specialists from the above-mentioned fields in research into the palaeoenvironment in which the various settlements evolved.

Thus, we considered it appropriate to analyse all the factors that make up the geographical setting, whether orographic (landforms), edaphic (soils), hydrographic (hydrographic network and groundwater table), climatic (humidity, temperature, wind regime) or biotic (flora and fauna). From our research and by looking at the figures showing the layout of the Gumelnița sites, we can see a high concentration of settlements, from west to east, in the Vedeia river valley, the Teleorman valley, Nanov river valley, Burdea river valley, Neajlov valley, Mostiștei valley.

Studies on the seeds found in some sites in Gumelnița have helped us in our attempt to reconstruct the palaeoeconomy of the communities of Gumelnița. Through our analysis, we have

been able to identify a number of plants that were used in the past for food: wheat (*Triticum sp.*), barley (*Hordeum sp.*), rye (*Secale cereale*) etc.). Although the analysis of the seed samples found in the settlement provides conclusive evidence for monoculture, it also suggests an increased emphasis on the treatment of cereals after harvesting. This is evidenced by both the large ceramic vessels used for storage and the processing facilities (grinders, mills, etc.).

Clear evidence of the intensification of agricultural production is provided by the frequent discovery of grinders and milling machines, which often occupied a specific place inside the dwelling and were embedded in clay sockets near the hearth, in direct connection with it.

Animal husbandry is clearly demonstrated by the analysis of domestic mammal bone remains found at various sites of Gumelnița. Through our analysis we have identified few settlements (15) in the Gumelnița culture area north of the Danube for which osteological determinations have been made. Of the species identified (pig, cattle, sheep, goat and dog), it seems that domestic cattle were the most consumed, as evidenced by the bone remains mostly from this animal.

Of the diversity of species identified, the most common and most bone remains determined are those of wild boar, deer, horse and donkey. Depending on the resources of the environment, the communities of Gumelnița practiced hunting to a greater or lesser extent. Hunting was not only used to supplement food but also for by-products such as wool, leather, etc.

It seems that the inhabitants of Gumelnița used whatever resources were available to them, an idea supported by the remains of fish, molluscs and reptiles found in the settlements they inhabited. Among the fish, Catfish, Carp, Pike, Pike-perch, Perch, Roach, Bream, Orfe, Asp, Tinca tinca, Sturgeon, Silver bream and Red mullet have been identified. Of these, Catfish, Carp and Pike are the best represented.

Another food source was represented by bivalves. Of these, the river clam (*Unio sp.*) and the lake clam (*Anodonta sp.*) were identified. In most of the settlements we analysed, the *Unio* species were the most numerous.

The tools used by the community of Gumelnița, such as deer antler harpoons, bone or copper hooks, bone tools probably also intended for cleaning fish from scales, stone anchors, suggest intensive fishing.